

УДК 930.253:929Доманицький

Т. А. КЛИМЕНКО*

**УЧЕНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ
В. М. ДОМАНИЦЬКИЙ (1877–1910)**

На основі документів Державного архіву Черкаської області висвітлено маловідомі сторінки життя та діяльності українського філолога, текстолога, історика, фольклориста, політичного та громадського діяча Василя Миколайовича Доманицького.

Ключові слова: вчений; сторінки життя; діяльність; наукова спадщина.

“Вставаймо, рук не покладаючи, до нової праці. Тим тяжче, що знову одного з найкращих робітників немає” – такими словами провів в останню путь непересічну особистість, гордість української нації – філолога, текстолога, історика, фольклориста, політичного та громадського діяча Василя Миколайовича Доманицького видатний український вчений В. К. Липинський. Помер В. Доманицький 28 серпня (за старим стилем) 1910 р. на півдні Франції в м. Аркашон, де йому довелося лікуватися¹. Він прожив всього 33 роки. Про це свідчить запис у метричній книзі Різдво-Богородицької церкви с. Колодистого, зроблений його батьком – Миколою Михайловичем Доманицьким, який служив у тому селі приходським священиком². Після смерті тіло В. Доманицького привезли в Україну, але через заборону владою поховання “небезпечного націоналіста” в Києві, його було поховано у с. Колодистому Київської губернії³ (зараз – Тальнівського району Черкаської області). Свою останню шану В. Доманицькому селяни рідного і навколишніх сіл висловили, несучи домовину 15 верств на руках, а на вінку було зроблено напис: “Дорогому порадникові, незабутньому вчителеві, славному борцеві за долю рідного народу з незмірним жалем колодистські селяни”⁴.

Метричні записи про народження⁵, смерть⁶, а також відомості про родину Доманицьких дбайливо зберігаються у Держархіві Черкаської області. З них можна довідатися про родинні зв’язки, кількість членів родини та багато іншої інформації⁷.

При вивченні документів про народження і смерть ученого було виявлено цікавий факт з його біографії, невідомий бібліографам, який полягає в тому, що таїнства хрещення і поховання В. Доманицького здійснювали одні й ті ж самі люди (з різницею в часовому проміжку в 33 роки): приходський священик містечка Катеринополя, в яко-

* *Клименко Тетяна Анатоліївна* – кандидат історичних наук, директор Державного архіву Черкаської області.

му мешкала мати В. Доманицького, а пізніше – протоієрей с. Стецівки М. Ф. Грушецький та селянин с. Колодистого І. Лисак, які вочевидь були в дружніх стосунках з його батьком.

В. Доманицький заповів викарбувати на своєму надгробку слова Т. Г. Шевченка, якого щиро поважав та з прихильністю ставився до його непересічної творчості: “Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли, у нас нема зерна неправди за собою”. Тому, не випадково, головним доробком у житті В. М. Доманицького було упорядкування повного видання “Кобзаря”, для чого учений звіряв рукописи Т. Г. Шевченка і виправляв помилки попереднього видання, що побачило світ 1907 р. у Петербурзі. Поряд із цим він редагував працю М. Аркаса “Історія України”.

В. Доманицький відбувся як науковець завдяки своєму найкращому літературознавчому дослідженні – “Критичний розслід над текстом “Кобзаря” Шевченка”, в якому автор розглядає текстологію віршів Т. Г. Шевченка. У статтях “М. Марковичка” та “Авторство Марка Вовчка” (1908) В. Доманицький виступив проти П. Куліша, довівши безперечну автентичність творів Марка Вовчка. Висновки дослідника були позитивно оцінені й підтримані І. Франком⁸.

Як фольклорист, В. Доманицький збирав і досліджував народні пісні. Його праці з історії, етнографії та археології не виходили за рамки історіографії. Опублікувавши кілька щорічних бібліографічних оглядів українських видань, розкрився у новій для себе сфері – бібліографії. У своїй статті “Вінчання навкруг “діжи” автор описав випадок дво-разового вінчання однієї і тієї ж пари⁹ та в статті “Невдале вінчання монаха” – хибні звичаї духовенства наприкінці 90-х років XVIII ст.¹⁰. Свої краєзнавчі дослідження В. Доманицький оприлюднив у статтях: “Приготування до зустрічі імператора Олександра I в Умані” – про відвідання імператором у 1822 р. м. Умані і пригощання його чаєм володаркою “Софіївки” Софією Потоцькою в “Гроті Фетіди”¹¹, “До історії приватних пансіонів в Київській губернії на початку XIX століття” – про історію відкриття та діяльність жіночого пансіону в Умані¹², “Як вводилося оспопрививання в Уманському повіті сто років тому”¹³.

Археологічні дослідження В. Доманицького знайшли своє відображення в статтях: “Археологічний літопис” – про розкопки, які він проводив поблизу с. Павлівки, на фермі “Ольгино”, поблизу с. Криві Коліна Уманського повіту¹⁴, “Дослідження та розкопки” – про дослідження ним городища в його рідному с. Колодистому¹⁵. Наведені вище та багато інших історико-літературних і фольклористичних праць В. М. Доманицького друкувалися в “Киевской старине”, “Записках наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка”, “Літературно-науковому вістнику” (“ЛНВ”), “Українському вестнику” тощо.

Неоціненним є внесок В. Доманицького у видавничу справу. Очолюючи розділ наукової хроніки в журналі “Киевская старина”, він став

співзасновником товариства “Вік” для видання народних книжок. Тим же товариством був виданий “Збірник українських літературних творів до сторіччя української літератури”.

В. Доманицький, як розумна та культурна людина, користувався на батьківщині величезною повагою. Як громадський діяч, він сприяв розвитку кооперативних установ. За його участю у рідному селі Колодис-тому були відкриті лавка, сільський народний дім, читальня, комісійне бюро для продажу селянського хліба.

Науковці багатьох поколінь досліджують його спадщину. Документи біографічного характеру та значна кількість наукових статей і публікацій про нього зберігається в музейних, бібліотечних та архівних установах не тільки в Україні, але й за кордоном. У Музеї книги та друкарства України відкрита на його честь експозиція.

Саме про активну громадську діяльність В. Доманицького розповідають поліцейські донесення, що відклалися у документах Російського державного історичного архіву (м. Москва, РФ). В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України зберігається особовий фонд В. Доманицького, що вміщує рукописи творчих праць, біографічні документи, документи службової та громадської діяльності, листування тощо. Епістолярну спадщину В. Доманицького досліджують науковці Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України. Про нього залишили спогади В. Антонович, Д. Донцов, С. Єфремов, О. Конинський. Особливо відверті і теплі спогади залишив В. Липинський, який вважав В. Доманицького людиною неперевершеної довіри, найближчою йому з усього оточення, який зблизив його з М. Грушевським, С. Єфремовим, Б. Грінченком. В. Липинський у своїх листах був відвертим лише з В. Доманицьким, а коло порушуваних ними проблем охоплювало науку, політику, публіцистику і просвітництво.

Публіцистичні роботи В. Доманицького вивчають науковці Інституту журналістики Національного університету імені Тараса Шевченка¹⁶. Чимало документів про вченого зберігається в архіві Інституту літератури НАН України¹⁷. Численні документи про В. Доманицького зібрав відомий український журналіст та краєзнавець Микола Федорович Комарницький, особовий фонд якого зберігається у Держархіві Черкаської області¹⁸.

Значний творчий спадок за коротке життя та напрями праці В. Доманицького лише підтверджують, що він був людиною багатой і чесною душі, всебічних знань і вірно служив українському народові.

¹ Чулий Л. Тихого сну//Рада. 1910. 7 листопада. № 253. С. 1.

² Памятная книжка Киевской епархии. Киев, 1882. С. 182.

³ Похорон Василя Доманицького//Рада. 1910. 6 листопада. № 252. С. 1.

⁴ Мельник О. Як видавець він був прямо незрівняний//Українська газета. № 45(185). 18–31 грудня 2008. С. 2.

⁵ Держархів Черкаської обл. (Державний архів Черкаської області).Ф. 931. Оп. 1. Спр. 191. Арк. 8.

⁶ Там само. Спр. 797. Арк. 47.

⁷ Там само. Спр. 31. Арк. 11; Спр. 177. Арк. 39, 123; Спр. 469. Арк. 25.

⁸ Франко І. Твори: у 20 т. Київ, 1955. Т. 17. С. 409.

⁹ “Киевская старина”. 1902. Т. 72. Февраль. С. 72–74.

¹⁰ Там же. С. 127.

¹¹ Там же. С. 141–143.

¹² Там же. С. 450–459.

¹³ Там же. С. 1–4.

¹⁴ Там же. 1899. Т. 66. Сентябрь. С. 134–136.

¹⁵ Там же. 1901. Т. 72. Февраль. С. 125–126.

¹⁶ Гирич І. Постать В'ячеслава Липинського у світлі його листування з до-революційних часів//Український історик. Ч. 2–4(141–143). 1999. С. 110–142.

¹⁷ Держархів Черкаської обл. Ф. 47. Спр. 642.

¹⁸ Там само. Ф. Р-3990. Оп. 2. Спр. 104.

The article highlights the little-known pages of life and activity of famous Ukrainian philologist, textual critic, historian, folklorist, political and public figure Vasyl Mykolayovych Domanytskyi on the base of documents of the State Archives of Cherkasy Region.

Key words: the scientist; pages of life; activity; the scientific heritage.